

Yayına Geliş Tarihi: 10.09.2025
Yayına Kabul Tarihi: 01.11.2025
Online Yayın Tarihi: 31.12.2025

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:9, Sayı:3, Yıl:2025, Sayfa: 221-241
ISSN: 2587-2206

DERLEME MAKALESİ/COMPILATION ARTICLE

TERÖRİZMİN SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Süreyya BAKKAL¹

Özet

Terörizm günümüzde tüm dünyada küresel çapta varlığını sürdürdüğü gibi Türkiye için de önemli bir tehdit olarak gündemde yerini almaktadır. Terörün en önemli özelliği olağan üstü bir gelişim sergilemesi ve bireyler, toplumlar ve ekonomiler üzerinde ciddi etkiler bırakabilmesidir. Bu çalışma terörizmin sosyo-ekonomik etkilerinin ekonomik büyüme, turizm, finansal sektör, doğrudan yabancı yatırımlar ile çevresel sürdürülebilirlik çerçevesinde dünya ülkeleri ve Türkiye ekonomisi için incelemektedir. Bu çalışmanın en önemli özelliği terörizmin sosyo-ekonomik etkilerinin değerlendirilmesinde teorik bir çerçeve (model) oluşturmaları ve bu şekilde konuyu araştırmasıdır. İkinci en önemli özelliği, terörizm ile ekonomik büyüme, turizm, finansal sektör, doğrudan yabancı yatırımlar ve çevresel sürdürülebilirlik ilişkisi üzerinde odaklanan ampirik çalışmaları inceleyerek önemli karşılaştırmalar yapma imkânı tanınmasıdır. Son olarak konu ile ilgili politika önerileri yani alınması gereken önlemler sıralanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Sosyo-Ekonomik Yapı, Teorik Model, Türkiye, Dünya Ekonomileri

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, sbakkal@nku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9226-2320

Atıf/Citation: Bakkal S., (2025). Terörizmin sosyo-ekonomik etkileri üzerine genel bir değerlendirme. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 221-241.

A GENERAL ESSASMENT OF SOCIOECONOMIC EFFECTS OF TERRORISM

Abstract

Terrorism, which continues to exist globally, is now a significant threat, particularly for Turkey. Its most significant characteristic is its extraordinary evolution and its ability to have serious impacts on individuals, societies, and economies. This study examines the socio-economic impacts of terrorism on the global economy and the Turkish economy within the framework of economic growth, tourism, the financial sector, foreign direct investment, and environmental sustainability. The most important feature of this study is that it establishes a theoretical framework (model) for assessing the socio-economic impacts of terrorism and explores the topic accordingly. Its second most important feature is that it allows for significant comparisons by examining empirical studies focusing on the relationship between terrorism and economic growth, tourism, the financial sector, foreign direct investment, and environmental sustainability. Finally, relevant policy recommendations, that is, necessary measures, are outlined.

Keywords: *Terrorism, Socio-Economic Sturture, Theoretical Model, Turkey, World Economies*

GİRİŞ

Terörizm çoğu zaman şiddet kullanarak toplumu korkutmak ve sindirmek olarak tanımlanmaktadır. Terörizm bir başka açıdan, bir ideolojiyi ve terör eylemini meşru bir temele oturtma çabası olarak da nitelendirilmektedir. Terörizmin ülkelerdeki teröristlerin korku ve baskıyla stratejik bir yol izleyerek yeni bir düzen kurmayı vaat eden senaryoları söz konusudur. Devletler özellikle kendi çıkarları doğrultusunda uluslararası politikalarla teröre sürekli destek vermektedirler (Caşın, 2008).

Terörizm günümüzde tüm dünyada küresel çapta varlığını sürdürmekte ve terör nedeniyle 100.000'den fazla kişinin hayatını kaybettiği belirtilmektedir. Terörün en önemli özelliği olağanüstü gelişim göstermesidir. Alışılmışın dışında gelişmesi nedeniyle önlem almak son derece zorlaşmaktadır. İnsanlar üzerinde ve ekonomik yapılarda her zaman ciddi sorunlar yaratmaktadır. Özellikle ABD'de 11 Eylül 2001'de ikiz kulelerin yıkılması nedeniyle meydana gelen terör saldırısı nedeniyle tüm

dünya toplumlarında teröre karşı büyük bir tepki oluşmaktadır (Temizel, 2011).

Terör faaliyetlerinin arkasında genelde bir dış güç bulunmaktadır. Terörün maddi destekleri arasında soygun, silah ve uyuşturucu kaçakçılığından elde ettikleri gelirler gelmektedir (Michael ve Sabir 2007). İnsanların düzene karşı çıkmalarının ve bağımsız bir devlet kurma vadisine düşmelerinin en önemli nedenlerinden biri de yoksulluktur. Dış güçler çeşitli eylemlerle bu konuyu kaşıyarak, bu işi yürütmeye çalışmaktadırlar (Caşın, 2008).

Terörizm bir ülke üzerinde sosyo-ekonomik açıdan önemli etkiler yapabilmektedir. Terörizm, kişi başına GSYİH büyümesi, ticaret akışları, finansal piyasalar, turizm, güvenlik, doğrudan yabancı yatırımlar, çevresel sorunlar ve çevresel sürdürülebilirlik, enerji sektörü ve fiyatları üzerinde etkili olduğu gibi bireylerin psikoloji ve sosyolojik sorunlarını da derinleştirebilmektedir (Berezka ve Kovalchuk, 2019). Bu çalışmada terörizmin birçok etkisine yer verilmektedir.

Bu çalışmanın temel motivasyon kaynağı terörizmin sosyo ekonomik belirleyicilerinin bir teorik model çerçevesinde bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmasıdır. Bu çalışmanın temel amacı terörizmin sosyo-ekonomik etkilerinin ekonomik büyüme, turizm, finansal sektör, doğrudan yabancı yatırımlar ile çevresel sürdürülebilirlik çerçevesinde araştırmaktır. Bu çalışmanın literatüre en önemli katkısı sosyo-ekonomik etkilerinin değerlendirilmesinde teorik bir çerçeve (model) oluşturması ve bu şekilde konuyu araştırmasıdır. İkinci en önemli katkısı terörizm ile ekonomik büyüme, turizm, finansal sektör, doğrudan yabancı yatırımlar ve çevresel sürdürülebilirlik ilişkisi üzerinde odaklanan ampirik çalışmaları inceleyerek karşılaştırma imkânı sunmasıdır.

Bu bağlamda çalışmanın bundan sonraki kısımları şu şekilde oluşturulmaktadır: İkinci bölüm terörizmin karakteristik özellikleri ve amaçları üzerinde durmaktadır. Üçüncü bölümde terörizmin sosyo-ekonomik etkilerinin analizinde kullanabileceğimiz teorik bir çerçeve oluşturulmaktadır. Dördüncü bölümde ise bu oluşturulan teorik çerçeve

dikkate alınarak ekonomik büyüme, turizm, finansal sektör, doğrudan yabancı yatırımlar ile çevresel sürdürülebilirlik etkileri ampirik literatür bağlamında araştırılmaktadır. Çalışma bir sonuç ve politika eğilimleri üzerinde durarak sona ermektedir.

1. TERÖRİZMİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ VE AMAÇLARI

Terörizm çoğu zaman şiddet kullanarak toplumu korkutmak ve sindirmekten ibaret olup bir ideolojiyi ve terör eylemini meşru bir temele oturtma çabasıdır. Ülkelerdeki teröristlerin korku ve baskıyla stratejik bir yol izleyerek yeni bir düzen kurmayı vaat eden senaryoları bulunmaktadır. Devletler uluslararası politikada özellikle kendi çıkarları doğrultusunda terörizmi desteklemekte ve mali ihtiyaçları mümkün olduğunca yabancı devletler tarafından desteklenmektedir (Gündüz, 1996).

Dılmaç (2011) terörün nedenlerini incelemiş ve amaçlarını net bir şekilde açıklamıştır. Buradaki temel amaç, halkın devlete olan güvenini sarsarak iktidarı yıpratmak ve nihayetinde rejimi yok etmektir. Tüm dünya kamuoyunda iftira rolü üstlenerek dünya devletlerinin dikkatini çekerek savundukları olumsuz davaların haklılığını kanıtlamak için devletlerin zor durumda kalması için çaba gösterilmektedir. Yarattıkları korku ortamıyla özellikle saldırdıkları bölgelerde halkı itaate zorladıkları bilinen bir gerçektir. Terörün en önemli amacı halkın gözünde siyasi iktidarı yıpratmak, aşagılamak, devlete olan güveni sarsarak otoriteyi yok etmektir. Ayrıca masum bir rol oynayarak, iç ve dış kamusal oyunda davaların kendi aleyhlerine gittiğini, savundukları davada haklı olduklarını söyleyerek, halk oyununun tüm dikkatini bu davaya çekmek istemektedirler. Üstelik buradaki en büyük amaçları korku ortamı yaratarak halkın, bölgenin direncini kırmaktır.

Öztürk ve Çelik (2009) terörün amaçlarını başka bir perspektiften anlatarak, en büyük amaçlarının toplumları terörize ederek ülke içindeki otoriteyi yıkmak ve baskı yönetimiyle hükümetleri zor duruma düşürmek olduğunu belirtmektedir. Yazarlara göre terörizmin amacı aynı zamanda yerleşik otorite ve hükümetlerin kurumlarını etkisiz hale getirerek, onları

çalışamaz hale getirerek düzeni bozmaktır. Terör örgütleri bu sayede siyasi güç merkezlerini devirerek amaçlarına ulaşmayı amaçlamaktadır. Ayrıca terörle mücadelede görev alan tüm devlet güçlerine mağdur rolü oynamakta, onları zor durumda bırakmakta ve her türlü yalan ve iftira ile kamu görevlilerinin görevlerini yapmalarını engellemektedir. Eylemlerini ve suçlarını kamu görevlilerinin üstüne çıkarmaya çalışmaktadırlar.

Yapılan araştırmalar terörist faaliyetlerin siyasi suçların işlendiği ülkelerde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Öyle ki; 2018'deki terörist saldırıların yarısından fazlası yalnızca beş ülkede gerçekleşmiştir. Bu ülkeler ve oranları şu şekildedir:

- Afganistan (%18)
- Irak (%14)
- Hindistan (%9)
- Nijerya (%7)
- Filipinler (%6)

Terörist faaliyetlerden dolayı gerçekleşen ölümlerin yarısından fazlası iki ülkede gerçekleşmiştir: Afganistan (%43) ve Nijerya (%11).

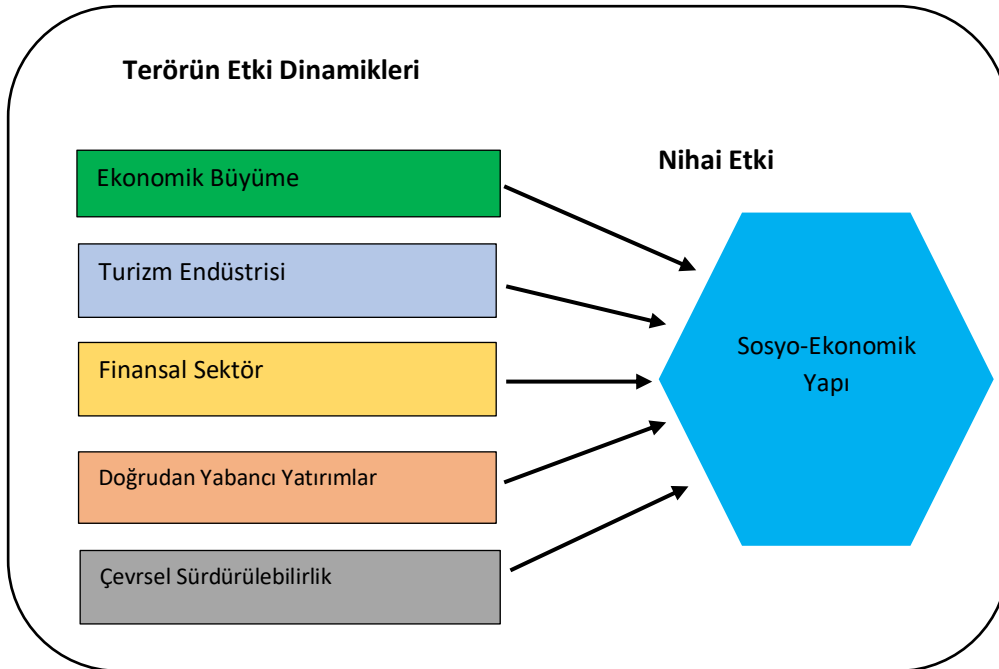
Son on yılda harekete geçen tehlikeli terörizmin en önemli şekli bilgilendirici terörizm veya siber terörizmdir. Bu durum, 2013 yılından itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nin başarısı ve güvenliğine yönelik büyük bir yönetim riskleri sorunu ve en büyük tehdit olarak kabul edilmektedir. Yalnızca 2016 yılında bu ülkede 20 siber suç saldırısı gerçekleşmiştir (Ballegooij ve Bakowsk, 2018).

2017 yılı başında 3,7 milyar insan, yani dünya nüfusunun neredeyse yarısı internet kullanıyordu. Dijital teknolojilerin yaşamın her alanına entegrasyonunun daha da derinleşmesi, şirketler ve hükümetler için kişisel veri hırsızlığı ve mahremiyet kaybı risklerinin artmasıyla ilgili yeni istikrarsızlıklara yol açmaktadır. Siber suçlar, iş yapmanın en büyük endişesi olan risklerin derecelendirilmesinde ilk sırada yer almaktadır

(Dünya Ekonomik Forumu, 2018). Dijital etkinin insanların hayatlarında potansiyel olumsuz psikolojik sonuçlarına neden olabilmektedir. Günümüzde siber suçlar genel bir küresel sorundur ve küresel bir tepki gerektirmektedir. IBM'in tahminlerine göre 50 milyonun üzerinde kaydı kapsayan veri ihlallerinin maliyeti 350 milyon dolardır. Günümüzde siber saldırılar, dağılımları ve olası sonuçlarının ölçeği açısından fiziksel saldırıların risklerini aşmaktadır. Mevcut siber suç dalgası sadece görünmez değil, aynı zamanda başarılı bir siber saldırının araştırılması ve takip edilmesi de son derece zordur. Örneğin ABD'de %0,05, küresel ölçekte ise %2'nin altında olduğu tahmin ediliyor. Dijital suçların 2021 yılına kadar küresel ekonomiye 6 trilyon dolara mal olacağı tahmin edilmektedir (Dünya Ekonomik Forumu, 2019).

2. TERÖRİZM VE EKONOMİ İLİŞKİSİ: TEORİK BAĞLANTILAR VE AMPİRİK BULGULAR

Terörizmin sosyo-ekonomik yapıyı etkilemesi aşağıdaki teorik çerçevede görüleceği üzere ekonomik büyüme, turizm, finansal sektör, doğrudan yabancı yatırımlar ve çevresel sürdürülebilirlik kanallarından gerçekleşmektedir. Bu nedenle bu teorik çerçeve bundan sonraki kısımlar için önemli bir değere sahiptir.

Şekil 1: Terörün Ekonomiye Etkileme Mekanizmaları: Teorik Bir Çerçeve

Terörizmin sosyo-ekonomik yapıyı etkilemesinde en önemli kanallardan biri ekonomik büyümedir. Terörizmin ekonomi üzerindeki en önemli etkisi ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesidir. Şit ve Karadağ (2019)'a göre Terörist faaliyetler güven ortamını zedelemekte, ekonomideki belirsizliği ve riskleri artırmakta, tüketim kamu ve yatırım harcamalarını olumsuz etkilemekte böylece ekonomik büyümeyi zayıflatmaktadır.

Meng ve Ghafoori (2001) Güney Asya'da terörizmin ekonomik etkileri kapsamlı bir biçimde ele almış, terörizmin yalnızca can kaybı değil, aynı zamanda zorunlu göç ve sermaye kaçışı ile birlikte ekonomik küçülme gibi ciddi ekonomik sonuçlara yol açtığını vurgulamışlardır. 1970–2020 yılları arasında bölgede 190.000'den fazla terör saldırısının gerçekleştiği, bunların %88'inin 11 Eylül sonrası döneme ait olduğu belirtilmektedir. Bu saldırıların bölgesel dağılımında Afganistan (%39), Hindistan (%25) ve Pakistan (%24) en çok etkilenen ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Çalışma, terörizmin yabancı yatırımları caydırarak kişi başına düşen gelir ve ekonomik büyümeyi azalttığını göstermektedir.

Bazı yazarlar terörizmin uzun vadede ekonomik faaliyet üzerinde kayda değer bir etki yaratma ihtimalinin düşük olduğunu ileri sürmektedir. Becker ve Murphy (2001), 11 Eylül saldırılarının uzun dönem etkilerini sınırlandırarak bu etkinin ABD GSYH'sinin yalnızca %0,3'ü düzeyinde olabileceğini hesaplamışlardır.

Paul ve Bagchi (2023) OECD ülkeleri özelinde terörizm ile göçmenlerin yaşam kalitesi arasındaki etkileşimi ve bunun kişi başına düşen GSYİH üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bulgular, iç terörizmin kişi başına GSYH'yi olumsuz etkilediğine dair güçlü kanıtlar ortaya koymaktadır. Önceki araştırmalar da terörizmin ekonomi üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. Örneğin, Gaibullov ve Sandler (2008), kişi başına düşen bir milyon nüfus için bir uluslararası terör saldırısı artışının ekonomik büyümeyi %0,4 oranında azalttığını; iç terör saldırılarının etkisinin ise bunun yaklaşık yarısı kadar olduğunu ortaya koymuştur.

Bununla birlikte, Rigoulet-Roze (2016) tarafından aktarılan Tunus İş İzleme ve İstihbarat Merkezi (CTVIE) verilerine göre, 2015 yılındaki saldırıların özel sektöre maliyetinin GSYH'nin %1,8'i seviyesinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum, terörizmin Tunus ekonomisi üzerindeki doğrudan ve ölçülebilir etkilerini ortaya koymaktadır.

Gaibullov ve Sandler (2019) ekonomik olarak güçlü ve çeşitliliğe sahip ülkelerin terör saldırılarını görece daha az GSYİH kaybı ile yaşadıklarını, gelişmekte olan veya sürekli terörle mücadele eden ülkelerin ise çok daha olumsuz etkilendiklerini ortaya çıkarmışlardır.

Bazı çalışmalar da terörist saldırıların makroekonomik ölçekte ciddi sonuçlar doğurduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, Abadie ve Gardeazabal (2003) terörizmin Bask Bölgesi'nde kişi başına düşen GSYH'yi yaklaşık %10 oranında azalttığını bulurken, Eckstein ve Tsiddon (2004) İsrail'de GSYH'de %5'lik bir düşüş hesaplamıştır. Benzer şekilde, Eldor ve Melnick (2004) İsrail borsasının değerinde %30 oranında bir azalma olduğunu tahmin etmiştir.

Blomberg vd. (2004) uluslararası terörizmin makroekonomik sonuçlarını analiz ederek terörizmin ortalama ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ve yatırım harcamalarından kamu harcamalarına doğru bir kaymaya yol açtığını ortaya koymuştur. Estrada vd. (2015) ise Pakistan örneğinde, bir ülkenin iç ve dış terörizme karşı kırılganlığının ekonomik büyümeyi etkilediğini, güçlü ekonomilerin ise terörizme karşı caydırıcı bir unsur olabileceğini ileri sürmüştür.

Terörizm, ikinci olarak, turizm endüstrisi kanalıyla sosyo-ekonomik yapı üzerinde etkiler bırakabilmektedir. Şöyle ki; Enders ve Sandler (1996) terörizmin yerli ve yabancı turist akışını engellediğini ve turizm gelirlerinde ciddi düşüslere neden olabileceğini iddia ederler. Terörizmin turizm üzerindeki etkileri “transfer fonksiyonu” ile ayrıntılı şekilde açıklanmaya çalışılmaktadır.

Feridun (2011) Türkiye'de terör saldırılarının turizm sektörü üzerindeki etkisini, ARDL sınır testi yöntemiyle incelemiştir. ARDL sınır testi sonuçları, turizm ile terörizm arasında uzun dönemli bir denge

ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir. Çalışmadan elde edilen uzun ve kısa dönem parametre tahminleri ise terörizmin turizm üzerinde olumsuz bir etki yarattığını ortaya koymaktadır. Yaya (2009) Türkiye’de terörizmin turizm üzerindeki etkisi incelemiştir. Bulgular, terörizmin turizm üzerinde yaklaşık bir yıl içinde gözlemlenen olumsuz fakat sınırlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, Türkiye’deki terörist saldırıların son dokuz yılda altı milyon yabancı turist kaybına yol açtığı ve yalnızca 2006 yılında turizm sektörüne maliyetinin 700 milyon dolardan fazla olduğu hesaplanmıştır.

Kutan (2003), terör olaylarının şiddeti ile coğrafi konumunun üç Akdeniz ülkesinde turizm üzerinde önemli ölçüde olumsuz etki yarattığını ve 1991–2001 döneminde Türkiye’nin turizm pazar payının terör nedeniyle %5,21 azaldığını göstermiştir. Benzer şekilde, Llorca-Vivero (2008), yerli kurbanların ve uluslararası terör saldırılarının, turistlerin tatil destinasyonu seçimlerinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Fleischer ve Buccola (2002) ise İsrail örneğinde, terörizm endeksindeki bir artışın ziyaretçilerin konaklama talebini yaklaşık %7,5 oranında düşürdüğünü ve bu etkinin terörist saldırıdan yaklaşık iki ay sonra ortaya çıktığını göstermiştir. Meierrieks ve Gries (2013), Granger nedensellik çerçevesinde terörizmin büyümeye etkisini analiz etmişlerdir. Sonuçlar terörizmden ekonomik büyümeye bir nedenselliğin varlığına işaret etmektedir.

Şekil 1’den de görüleceği üzere terörizmin diğer önemli etkisi finansal sistem kanalıyla gerçekleşmektedir. Asongu ve Nchofoung (2023) tarafından yapılan çalışmada, terörizmin finansal gelişme üzerindeki etkisi ve bu ilişkinin küreselleşme ile yönetim dinamikleri tarafından nasıl şekillendiği incelenmiştir. 1996–2018 yılları arasında 34 Afrika ülkesine ait veriler kullanılarak gerçekleştirilen analizler, terörizmin finansal gelişmeyi olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Çalışmada hem terör saldırılarının sayısı hem de terör kaynaklı ölümler dikkate alınmış, elde edilen bulgulara göre terörizmin finansal sistem üzerinde koşulsuz negatif etkisi olduğu, ayrıca küreselleşme ve yönetim faktörleriyle birlikte değerlendirildiğinde bu etkinin daha da güçlendiği tespit edilmiştir. Bu durum, terörizmin yatırımcı güvenini zedelediğini, ticaret akışlarını azalttığını ve finansal kalkınmayı engellediğini göstermektedir. Ayrıca yazarlar, terörizmin

sermaye kaçışına, kamu borcunun artmasına ve tarımsal üretkenliğin azalmasına yol açtığını; dolayısıyla Afrika kıtasında ekonomik kalkınmayı ciddi ölçüde sekteye uğrattığını vurgulamaktadır.

Meng ve Ghafoori (2024) tarafından yapılan çalışmada, Güney Asya'da terörizmin ekonomik etkileri kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır. Yazarlar, küresel düzeyde de benzer etkilerin gözlemlendiğini; örneğin 2000–2020 döneminde terör saldırılarında yaşanan %10'luk artışın finansal hizmetlerde %1,77 oranında düşüşe yol açtığını, Asya ülkelerinde ise kişi başı GSYH büyümesinin %1,5 gerilediği bulgulanmıştır. Bunun yanında, terörle mücadele harcamalarının da ciddi bir mali yük getirdiği, yalnızca ABD'nin 2001–2022 döneminde 8 trilyon doları aşan maliyet üstlendiği aktarılmıştır.

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), yabancı bir ülke yatırımcısının başka bir ülkede sermaye veya hisse edinimi şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak terörist faaliyetler yerli yatırımcıyı olduğu kadar yabancı yatırımcı için de ülke ekonomisini güvensiz ve riskli bir mekana dönüştürmekte, siyasi ve ekonomik ortamda bir belirsizliği gündeme getirdiğinden DYY girişlerini de olumsuz etkilemektedir (Vidal ve Correa, 2007).

Abadie ve Gardeazabal (2008), terörizmin doğrudan yabancı yatırım pozisyonları üzerinde olumsuz ve dikkate değer büyüklükte bir etki yarattığını ortaya koymaktadır. Enders ve Sandler (1996), terörizmin ülkeler arası sermaye akımları üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmanın tahminlerinde İspanya için %13,5 ve Yunanistan için %11,9 oranında negatif etkiler tespit etmişlerdir. Bu bulgular, terörizmin uzun vadede makroekonomik büyüklükler üzerinde sınırlı kalabileceği yönündeki görüşlerin aksine sonuçlar göstermektedir.

Polyxeni ve Metaxas (2019) geliştirmekte olan ekonomilerde terörizmin doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYY) üzerindeki etkisini ampirik olarak incelemişlerdir. Çalışmada 1970–2016 dönemi arasında terör faaliyetlerinin görüldüğü farklı coğrafi bölgelerden 18 geliştirmekte olan ülke örneklem olarak seçilmiştir. Panel veri analizinde FGLS yöntemi kullanılarak elde edilen bulgular, terörizmin DYY girişleri üzerinde

caydırıcı bir faktör olduğunu ve hem geleneksel hem de yeni belirleyici unsurların yatırımcıların kararlarında rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Shah vd. (2019) tarafından yapılan çalışmada, Pakistan’da terörizmin DYY girişleri ve dış ticaret üzerindeki etkileri incelenmiştir. Sistem GMM yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen analizler, terör olaylarının artmasıyla birlikte DYY’nin ihracata katkısının azaldığını, ithalata katkısının ise belirgin biçimde yükseldiğini göstermektedir. Terörizmin, yerel üretim zincirini bozarak Pakistan’ın ithalata bağımlılığını artırdığı ve bu durumun ticaret açığını genişlettiği ortaya konmuştur. Yazarlar, savaşlarda olduğu gibi terörizmin de iş yapma maliyetlerini yükselttiğini, ihracatı düşürdüğünü, altyapıyı tahrip ettiğini ve yatırımcı güvenini zedelediğini belirtmektedir. Abadie ve Gardeazabal, 2008’e göre terörizm ekonominin birçok alanını etkilerken özellikle dış sektörün daha kırılgan olduğu vurgulanmaktadır. Terör, yabancı yatırımları caydırarak DYY’nin yayılma etkisini sınırlamaktadır (Volker ve Schumacher, 2004),

Terörizmin DYY üzerindeki etkisini analiz eden Shahbaz vd. (2013) terörizmin DYY girişlerini olumsuz etkilediğini bulurken, Ullah ve Inaba (2014) terörizm ile DYY girişleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını, Efobi vd. (2015) bu etkinin belirsiz olduğunu tespit etmişlerdir.

Son olarak terörizm çevre üzerinde etki yaparak sosyo-ekonomik yapıyı bozucu etkiler yaratabilmektedir. Efayena ve Olele (2023) terörist faaliyetlere dönük askeri faaliyetlerin yoğun kaynak kullanımı, yüksek fosil yakıt tüketimi, habitat tahribatı ve sera gazı salınımı yoluyla iklim değişikliğini hızlandığını; bu nedenle askeri harcamaların çevresel sürdürülebilirliği tehdit eden en önemli faktörlerden biri olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, artan terörizm çevresel zararlara neden olmaktadır. Çünkü terörist çatışmaları, terörist kampları ve üsleri, eğitim tatbikatları ve teröristlerin daha birçok faaliyeti büyük miktarda fosil enerji tüketmektedir ve hem fosil enerji tüketimi hem de tehlikeli ağır metaller teröristlerin silahları tarafından salınmakta ve teröristlerin kitlesel yıkıma yol açan kimyasal silahları çevreye zarar vermektedir (Bildirici vd., 2022).

Efayena ve Olele (2023) tarafından yapılan çalışmada, 1990–2021 yılları arasında 35 Sahra Altı Afrika ülkesinde terörizm ve askeri harcamaların çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi incelenmiştir. Panel kantil ARDL regresyonu ve nedensellik analizleri kullanılarak yapılan çalışmada, terörizm ve askeri harcamaların kısa ve uzun vadede karbondioksit (CO₂) emisyonlarını artırdığı, dolayısıyla çevresel bozulmaya yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma, ülkeleri düşük, orta ve yüksek CO₂ salınım düzeylerine göre gruplandırarak analiz etmesi açısından literatürde özgün bir yaklaşım sergilemektedir. Bulgular, terörizm, askeri harcama, ticaret ve ekonomik büyüme ile CO₂ emisyonları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunduğunu ortaya koymuştur.

Tahir vd. (2022) çalışmasında, MENA bölgesindeki çevresel sürdürülebilirlik ile terörizmin ilişkisi incelenmiştir. 2002–2019 dönemi için geliştirilen bir öngörücü model kullanılarak, terörizmin çevresel sürdürülebilirlik üzerinde olumsuz etkisi olduğu; özellikle CO₂ emisyonlarını artırdığı tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca ticaretin serbestliği ve kentleşmenin çevresel sürdürülebilirliği olumlu etkilediği ve CO₂ emisyonları ile ters yönlü bir ilişki içinde olduğu görülmüştür. Enerji tüketimi ile CO₂ emisyonları arasında ise pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Nedensellik analizleri, CO₂ emisyonları ve kentleşmeden terörizme tek yönlü bir etki olduğunu; enerji tüketiminden kentleşmeye ve kişi başına düşen gelirden CO₂ emisyonlarına tek yönlü nedensellik olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ticaret ve terörizm, enerji tüketimi ve terörizm ile kişi başı gelir ve terörizm arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi gözlenmiştir. Bu bulgular, hükümetler ve politika yapıcılar için çevresel sürdürülebilirlik ve terörizm ile mücadele politikalarını şekillendirmede önemli ipuçları sunmaktadır.

Bildirici vd. (2022) terörizm, çevre kirliliği ve ekonomik büyüme arasındaki nedensel ilişkileri Fourier temelli eşbütünleşme ve nedensellik yaklaşımlarını uygulayarak araştırırlar. İlgili değişkenler arasında bir eşbütünleşmenin arlığının yanı sıra Rusya, Türkiye, Hindistan ve Çin ekonomilerinde terörizmden çevresel bozulmaya doğru nedensellikler tespit edilmiştir. Hindistan ve Rusya’da çevre kirliliğinden ekonomik büyümeye

doğru bir nedenselliğe rastlanmıştır. Çalışma çevre kirliliğinin azaltılması için terörizmle ilgili politika eğilimlerine de yer vermiştir.

Bildirici (2021) çevre kirliliği, DYY, terörizm, enerji kullanımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri eşbütünleşme ve nedensellik analizleri bağlamında araştırmışlardır. Eşbütünleşmenin yanı sıra çalışmanın ampirik kanıtları terörizm, enerji kullanımı ve DYY'den çevre kirliliğine doğru nedenselliklere işaret etmektedir.

Erarslan (2025) sosyo-ekonomik göstergeler ile olan ilişkisini araştırır. Çalışmada yoksulluk, işsizlik, göçler, kişi başına gelir rakamları terörizm verileri ile karşılaştırılmaktadır. Bulgular sosyo ekonomik göstergeler ile terör faaliyetlerinin paralel seyrettiğini ortaya koymaktadır.

Waheed ve Ahmad (2012) Pakistan'ın Lahor ilinde terörizmin sosyoekonomik etkilerini incelerler. Bulgular, terörizmin bu aileler üzerindeki etkilerinin çok sayıda olduğunu ve ailelerin geçimini sağlayanların çoğunlukla doğrudan mağdurlar olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşları, eğitim geçmişleri ve istihdam durumları, eğitilmiş, işçi sınıfından gençlerin saldırıların başlıca mağdurları olduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE POLİTİKA EĞİLİMLERİ

Terörizm uzun bir süredir tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de varlığını sürdürmektedir. Olağanüstü bir gelişme gösteren terörist faaliyetler bireyler üzerinde olduğu gibi toplumlar ve ekonomiler üzerinde de önemli sıkıntılar yaratmaktadır. Bu çalışma terörizmin sosyo-ekonomik etkilerini ekonomik büyüme, turizm, finansal sektör, doğrudan yabancı yatırımlar ile çevresel sürdürülebilirlik bağlamında incelemiştir. Bu çalışma aynı zamanda sosyo-ekonomik etkilerinin araştırılmasında teorik bir çerçeve de çizmiştir.

Yapılan araştırmalar terörizmin güven ortamını zedelediğini, ekonomideki belirsizliği ve riskleri artırdığını, tüketim kamu ve yatırım harcamalarını olumsuz etkileyerek ekonomik büyümeyi zayıflattığını ortaya koymuştur. GSYİH'daki kayıpların terörist faaliyetlerin büyüklüğüne ve ülke ekonomisinin gelişmişlik seviyesine göre farklılık arz ettiği

görülmüştür. İkinci olarak, terörizm yerli ve yabancı turist akışını engellemekte, turizm gelirlerinde ciddi azalışlara neden olmakta ve turizm endüstrisi büyük darbe almaktadır. Üçüncü olarak; araştırmalar terörizmin yatırımcı güvenini zedelediğini, ticaret akışlarını azalttığını ve bozduğunu, finansal piyasalardaki riskleri artırdığını ve finansal gelişmeyi engellediğini ortaya koymuştur. Dördüncü olarak; terörizm yerli yatırımcıyı olduğu kadar yabancı yatırımcı için de ülke ekonomisini güvensiz ve riskli bir mekâna dönüştürdüğünden, ayrıca siyasi ve ekonomik ortamda bir belirsizlik yarattığından DYY girişlerini de zedelemektedir. Son olarak; terörist faaliyetler gerçekleştirilen askeri oluşumlar kadar terörist kampları ve üsleri, eğitim tatbikatları ve teröristlerin kimyasal silahları gibi daha birçok faaliyeti büyük miktarda fosil enerji tüketmekte ve karbon salınımlarına neden olmakta böylece çevresel bozulma hızlanmaktadır.

Şüphesiz bu beş önemli mekanizma ile terörizmin neden olduğu sosyo-ekonomik olumsuz etkiler oluştuğundan bu olumsuz etkilerin giderilmesi terörist faaliyetlere dönük alınabilecek etkili önlemler ile gerçekleşebilir. Bu bağlamda aşağıdaki uygulamalar politika yapıcılar tarafından dikkate alınabilir:

Bunu engellemek devletin sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel alanlardaki etkinliğini artırılması gerekir. Ayrıca, sert ve caydırıcı tedbirlerin alınmasıdır. Özellikle her ne şartta olursa olsun şiddete başvuranların hukuk çerçevesinde en ağır şekilde cezalandırılması sağlanmalıdır. Terörün üst düzey yöneticilerin etkisiz hale getirilmesi için devletin tüm organları seferber edilmeli ve uzmanlardan oluşan bir yapı kurulmalıdır. Terör faaliyetlerinin yuvalandığı mekanların sosyo-ekonomik açıdan oldukça geri kalmış bölgeler olduğu düşünüldüğünde bu yörelerde reel sektörün gelişimi sağlanmalı, devlet teşviklerine hız verilmeli, etkin ve verimli şekilde uygulamaların yapılabilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

Terörizm ile ilgili olarak uluslararası arenada madur olan yada olmayan tüm ülkeler arasında etkili işbirliklerin yapılması da bir diğer elzem önlemlerden birisi olacaktır. Birçok ülke teröre meyilli kırsal ve iç kesimlerde iktisadi teşvikler ile girişimciliği destekleyerek, işsizlik

problemlerine çözüm arayarak kendi vatandaşları arasında ayırım yapılmadığını iktisadi uygulamalar ile göstermekte ve böylece gençlerin teröre meyletmelerine engel olmaktadır.

Çalışma bazı kısıtlara sahiptir. Şöyle ki; terörizmin sosyo ekonomik belirleyicilerine odaklanan bu çalışma bu belirleyicileri teorik olarak açıklamakta ampirik çalışmalardan örnekler sunmakta ancak ampirik bir analiz sunmamaktadır. Gelecekteki çalışmaların bu belirleyicileri zaman serisi ya da panel veri analizi bağlamında araştırması salık verilebilir.

KAYNAKÇA

Abadie, A., & Gardeazabal, J. (2003). The economic costs of conflict: A case study of the Basque Country. *American Economic Review*, 93(1), 113–132.

Acer, Y. (2004). Terörizm kavramı açısından Ermeni terörü ve genel nitelikleri. *Turkish Weekly*. Retrieved October 28, 2004, from <http://www.hirkishweekly.net/>

Addison, T., Chowdhury, A. R., & Murshed, S. M. (2002). By how much does conflict reduce development? Evidence from cross-country data (No. 2002/48). *WIDER Discussion Paper*. United Nations University World Institute for Development Economics Research.

Ağır, H., & Kar, M. (2010). Terörizmin makroekonomik sonuçları üzerine bir değerlendirme. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 47(539), 13–32.

Alp, İ. A. (2013). Terörün ekonomik etkileri. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 4(1), 1–19.

Altay, H., Ekinci, A., & Peçe, M. A. (2016). Ortadoğu’da terörün ekonomik etkileri: Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan üzerine bir inceleme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (47), 36–46.

Altuğ, Y. (1995). *Terörün anatomisi*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Altunok, E., & Vural, A. F. (2011). Bilişim suçları. *Denetişim*, (8), 74–84.

Arora, V., & Bayoumi, T. (1993). The benefits of reducing military expenditure. In *World Economic Outlook* (pp. 109–132). Washington, DC: International Monetary Fund.

Aşcı, B. (2017). Olasılık yönetimi: Senaryo analizi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 6(17), 375–394.

Atasever, S., vd. (2019). [Makale]. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/702989>

Bakkal, M. (2023). Milli Savunma Bakanlığı’nın GSYİH içindeki payı.

Bayoumi, T., Hewitt, D., & Schiff, J. (1993). The economic consequences of lower military spending: Some simulation results (IMF Working Paper No. 93/17). Washington, DC: International Monetary Fund.

Benoit, E. (1978). Growth and defense in developing countries. *Economic Development and Cultural Change*, 26(2), 271–280.

Berezka, K., & Kovalchuk, O. (2019). Modeling factors associated with the impact of international migration on security and economy. *Ekonometria*, 23(4), 30–42.

Bildirici, M. E. (2021). Terrorism, environmental pollution, foreign direct investment (FDI), energy consumption, and economic growth: Evidences from China, India, Israel, and Türkiye. *Energy and Environment*, 32, 75–95.

Bildirici, M. E., Genç, S. Y., & Castanho, R. A. (2022). Environmental pollution, terrorism, and mortality rate in China, India, Russia, and Türkiye. *Sustainability*, 14, 12649. <https://doi.org/10.3390/su141912649>

Caşın, M. H. (2008). *Uluslararası terörizm*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Cavelty, M. D. (2008). Cyber-terror: A looming threat or a phantom menace? The framing of the US cyber-threat debate. *Journal of Information Technology & Politics*, 4(1), 19–36.

Collins, S., & McCombie, S. (2012). Stuxnet: The emergence of a new cyber weapon and its implications. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 7(1), 80–91.

Çardak, B. (2022). [Makale]. Retrieved from <https://www.ijoess.com/Makaleler/1789181689.pdf>

Çıtak, E. (2021). [Makale]. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2811668>

Dilmaç, S. (2011). Terörizmde tanım sorunu ve yaklaşımlar (Yayımlanmamış doktora tezi). Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Drakos, K., & Kutan, A. M. (2003). Regional effects of terrorism on tourism in three Mediterranean countries. *Journal of Conflict Resolution*, 47(5), 621–641.

Efayena, O. O., & Olele, E. H. (2024). Environmental sustainability, terrorism, and military expenditure in Sub-Saharan Africa: Evidence from panel quantile ARDL regression and panel causality. *Sustainable Futures*, 7, 100214. <https://doi.org/10.1016/j.sftr.2024.100214>

Efobi, U. R., Beecroft, I., & Osabuohien, E. (2015). Terrorism and foreign direct investment in developing countries. *Journal of Economic Studies*, 42(5), 681–704. <https://doi.org/10.1108/JES-01-2014-0012>

Enders, W., & Parise, G. F. (1992). Terrorism and tourism: An econometric analysis. *Kyklos*, 45(4), 531–554.

Enders, W., Sandler, T., & Parise, G. F. (1992). An econometric analysis of the impact of terrorism on tourism. *Kyklos*, 45(4), 531–554.

Erarslan, M.U. (2025). An evaluation of the impact of terrorism on socioeconomic indicators in TRB and TRC regions. *TÜRKAD*, 2 (3), 69-92.

Estrada, M. A. R., Park, D., & Khan, A. (2018). The impact of terrorism on economic performance: The case of Turkey. *Economic Analysis and Policy*, 60, 78–88.

Feridun, M., & Şahbaz, M. (2010). Fighting terrorism: Are military measures effective? Empirical evidence from Turkey. *Defence and Peace Economics*, 21(2), 193–205.

Giray, F. (2004). Savunma harcamaları ve ekonomik büyüme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(1), 181–199.

Gündüz, M. (1996). *Basın ve terör*. İzmir: Saray Kitabevi.

<https://tradingeconomics.com/country-list/terrorism-index>

<https://tradingeconomics.com/turkey/terrorism-index>

İskenderoğlu, L. (2019). [Makale]. Retrieved from https://jasstudies.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=27009

İzzetgil, E. (2021). [Makale]. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1450793>

Karadağ, H., vd. (2019). Ortadoğu'daki terörün ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: Panel veri analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 1313–1329.

Kechagia, P., & Metaxas, T. (2019). An empirical investigation of FDI inflows in developing economies: Terrorism as a determinant factor. *Journal of Economic Asymmetries*, 20, e00125. <https://doi.org/10.1016/j.jeca.2019.e00125>

Knight, M., Loayza, N., & Villanueva, D. (1996). The peace dividend: Military spending cuts and economic growth. *IMF Staff Papers*, 43(1), 1–37.

Kongar, E. (2005, January 6–7). GOP neyi amaçlıyor, neyi gerçekleştirebilir. *Cumhuriyet*.

Küresel Riskler Raporu. (2019). *Global Risks Report 2019*. World Economic Forum. Retrieved March 10, 2021, from <https://www.weforum.org>

Küresel Terörizm Endeksi. (2018). *Global Terrorism Index 2019*. Sydney: Institute for Economics & Peace. Retrieved March 21, 2021, from <http://visionofhumanity.org>

Küresel Terörizm Veritabanı. (2019). *Global Terrorism Database 1970–2018*. Knoema. Retrieved March 18, 2021, from <https://knoema.com>

Meng, C., & Ghafoori, N. (2024). The economic impact of terrorism in South Asia. *Socio-Economic Planning Sciences*, 96, 102084. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2024.102084>

Michael, S. (2007). Terrorism: A socio-economic and political phenomenon with special reference to Pakistan. *Journal of Management and Social Sciences*, 3(1), 35–46.

Ndikumana, L. (2001). Fiscal policy, conflict, and reconstruction in Burundi and Rwanda (No. 2001/62). *WIDER Discussion Paper*. United Nations University World Institute for Development Economics Research.

Nitsch, V., & Schumacher, D. (2004). Terrorism and international trade: An empirical investigation. *European Journal of Political Economy*, 20(2), 423–433.

Öcal, N., & Yıldırım, J. (2010). Regional effects of terrorism on economic growth in Turkey: A geographically weighted regression approach. *Journal of Peace Research*, 47(4), 477–489.

Özçelik, Ö., & Önder, H. (2016). Savunma harcamalarına terör riskinin etkisi: Ampirik bir uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (47), 36–46.

Öztürk, S., & Çelik, K. (2009). Terörizmin Türkiye ekonomisi üzerine etkileri. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(2), 85–106.

Paul, J. A., & Bagchi, A. (2023). Immigration, terrorism, and the economy. *Journal of Policy Modeling*, 45(3), 538–551. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2023.03.002>

Pollitt, M. M. (1998). Cyberterrorism: Fact or fancy? *Computer Fraud & Security*, 1998(2), 8–10.

Rigoulet-Roze, D. (2016). Le coût économique du terrorisme: L'équation impossible ? *Géoeconomie*, (80), 58–83.

Sandilaç, N. (2022). [Makale]. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/bilisimhukukudergisi/issue/70937/1119881>

Shah, S. H., Raza, S. A., & Qureshi, M. A. (2019). Terrorism, foreign direct investment, and trade: Evidence from Pakistan. *Terrorism and Political Violence*, 31(4), 749–766. <https://doi.org/10.1080/09546553.2016.1194269>

Shieh, J. Y., Lai, C. C., & Chang, W. Y. (2002). Endogenous growth and defense expenditures: A new explanation of the Benoit hypothesis. *Defence and Peace Economics*, 13(3), 179–186.

START. (2019). *Background report: Terrorism in 2018*. National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism. Retrieved March 18, 2021, from <https://www.start.umd.edu>

Stockholm International Peace Research Institute. (2001). *SIPRI Yearbook 2001: Armaments, disarmament, and international security*. Oxford: Oxford University Press.

Temizel, M. (2011). Terörizmde yeni milad: 11 Eylül 2001. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (14), 45–58.

Türkiye Barolar Birliği. (2006). *Türkiye ve terörizm*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Ullah, S., & Inaba, K. (2014). Liberalization and FDI performance: Evidence from ASEAN and SAFTA member countries. *Journal of Economic Structures*, 3(6). <https://doi.org/10.1186/s40008-014-0006-z>

Usta, O. (2003). *Güneydoğu'da terör görünümü ve devlet siyaseti*. Ankara: Siirt Valiliği Yayınları.

van Ballegooij, W., & Bakowski, P. (2018). *The cost of terrorism: The EU perspective*. Brussels: European Parliament. Retrieved March 18, 2021, from <http://www.europarl.europa.eu>

Waheed, A. and Ahmad, M.M. (2012). Socioeconomic impacts of terrorism on affected families in Lahore, Pakistan. *Journal of Aggression*,

Terorizmin Sosyo- Ekonomik Etkileri.... The Meric Journal Cilt:9 Sayı:3 Yıl:2025
Maltreatment & Trauma, 21(2), 202-222.
<https://doi.org/10.1080/10926771.2012.639052>

Walkenhorst, P., & Dihel, N. (2002). The trade impact of the 9/11 terrorist attacks: A quantitative assessment. Paper presented at the DIW Workshop “Economic Consequences of Global Terrorism”, Berlin.

Yaya, B. (2009). Terrorism and tourism: The case of Turkey. *Defence and Peace Economics*, 20(6), 477–497.

Zucchi, K. (2019). Which countries spend the most on fighting terrorism? *Investopedia*. Retrieved December 18, 2019, from <https://www.investopedia.com>